

Slovenski Pravniki

Leto XIX. V Ljubljani, 15. aprila 1903. Štev. 3. in 4.

O uveljavljanju pravice iz §-a 1118 obč. drž. zak. v rabokupnem postopanju.

Spisal **Henrik Sturm**, c. kr. okrajni sodnik.

V slučaju, ki se je objavil v zadnjem zvezku »Slov. Pravnika« na str. 13 in naslednjih, je bil prvi sodnik mnenja, da je moči uveljaviti na § 1118 obč. drž. zak. oprto zahtevo razveljavljenja rabokupne pogodbe in predaje rabokupnega predmeta v rabokupnem postopanju, uvedenem na podlagi predajnega naloga v zmislu §-a 567 c. pr. r. Prizivno sodišče se je pa postavilo na stališče, da za uveljavljenje pravice, temeljem citiranega §-a pristoječe, ne veljajo predpisi §-ov 571 in 572 c. pr. r. o rabokupnem postopanju, ampak občni predpisi, urejajoči postopanje pred okrajnimi sodišči. Vrhovno sodišče je le-temu nazoru pritrdilo in izreklo, da po namenu zakona ni pripravna razprava o predajnem nalogu po §-u 567 c. pr. r. za razsojo vprašanj, ki utegnejo nastati vsled uveljavljenja zahtevka, opirajočega se na § 1118 obč. drž. zak., ker je rabokupne pravde, povzročene s predajnim nalogom, rešiti brez odloga in ker zahtevajo strožjega pravnega vodstva.

Pravno vprašanje, s katerim so se pečale v navedenem slučaju vse tri instance, ni samo teoretično zanimivo, ampak je tudi praktične važnosti. V razlogih obeh višjih instanc izraženi nazori pa vzbujajo tako tehtne pomisleke, da je pač umestno, ako spregovorimo nekoliko o njih na tem mestu, hkrati pa preiskujemo in skušamo rešiti stavljenno pravno vprašanje. Pretresati pa nam je najprej več predhodnih vprašanj.

Glavni razložek med predpisi, ki se nahajajo v 3. oddelku 6. dela civilnega pravnega reda in zadevajo posebno rabokupno postopanje, ter med predpisi, urejajočimi občno postopanje pred okrajnimi sodišči, je v bistvu ta, da prvi obsegajo določila, ki

razun spornega postopanja urejujejo tudi neko izvensporno postopanje, dočim zadnji zadevajo izključno le sporno postopanje. Potemtakem je ločiti pri posebnem rabokupnem postopanju izvensporno postopanje od spornega.

Izvensporno postopanje zadevajo določila §-ov 560 in 570 C. pr. r., ki določajo, kedaj in kako je izvršiti odpoved glede rabokupnega predmeta ter doseči sodni nalog, da je predati ali prevzeti rabokupno stvar. To izvensporno postopanje trpi pa le do tega časa, dokler se ne vložijo ugovori. Ako do tega ne pride, se opravi rabokupno postopanje povsem izvensporno. K večjemu utegne priti za izvenspornim rabokupnim postopanjem izvršilni pot. Pa tudi v tem slučaju je razlika med odpovedjo, oziroma predajnim ali prejemnim nalogom, ki je dospel do pravokrepnosti v izvenspornem postopanju, ter med odpovedjo, odnosno prej označenim nalogom, ki se ga je še-le v spornem postopanju z razsodbo spoznalo za veljavnega.

V prvem slučaju namreč ne more biti govora o tem, da bi se stroški odpovedi ali napominanega naloga sodno odmerili in prisodili, ker sta ista zadobila pravno moč v izvenspornem postopanju, za le-to pa ne veljajo predpisi §-ov 40—55 c. pr. r., ki zadevajo le pravdne stroške v spornem postopanju. Sodnik pravde ni imel prilike odmeriti jih, ker ni bilo pravde, izvršilni sodnik pa jih ne more, ker je po §-u 74 izvrš. red. upravičen le k odmeri stroškov, ki nastanejo s predlogi tekom izvršilnega postopanja. Pravnokrepne odpovedi in predajnega ali prejemnega naloga pa nikakor ni moči smatrati za čina izvršilnega postopanja. Izvršilni sodnik mogel bi odmeriti v le-tem slučaju jedino le stroške izvršilnega predloga.

Vse drugače je v drugem slučaju. S tem, da so se ugovori vložili proti odpovedi, oziroma predajnemu ali prejemnemu nalogu, nastal je spor, a izvensporno postopanje je v tem trenutku pojenjalo, ter se je odpoved, oziroma nalog za predajo ali prejem rabokupnega predmeta spremenil v tožbo (§ 571 c. pr. r.). Tu pa veljajo isti predpisi glede stroškov, kakor sicer v občnem pravnem postopanju.

V teh kratkih potezah naj bi bilo bistvo izvenspornega rabokupnega postopanja označeno.

Sporno rabokupno postopanje, kakor je urejajo določbe §-ov 571—575 c. pr. r., se le v neznatnih točkah razlikuje od občnega pravnega postopanja pred okrajnimi sodišči.

Po Neumann-u, komentar stran 1022, je razlika ta, da veljajo v prvo omenjenem postopanju krajši roki za pravne leke ter za postavitev v prejšnji stan, nego li pri rednem postopanju. Jaz pa k temu dostavljam še nadaljnji znak, namreč ta, da je v rabokupnih sporih posebno paziti na nujnost ali pospeševanje postopanja. Le-to je za naše vprašanje posebno važno in akopram popolnoma jasno, vendar le sporno, kar se razvidi iz kasneje navedenega.

Ako prezremo te zares malenkostne razlike, ni sicer nobenega razločka med rednim in med posebnim spornim rabokupnim postopanjem, ker za obojno veljajo isti splošni predpisi, urejajoči postopanje pri okrajnih sodiščih.

Nastane pa nadaljnje vprašanje, ali je kak razloček glede postopanja v rabokupnih sporih tako, da bi kako posebno postopanje na pr. veljalo samo za spore vsled odpovedi, odnosno predajnega ali prejemnega naloga, ter kako drugo postopanje v drugih rabokupnih pravnih? Ako se čitajo razlogi gori omenjenih razsodb obih višjih instanc, nastopijo taki dvomi. Sosebno vrhovno sodišče poudarja neko večjo nujnost in strožje pravno vodstvo pri rabokupnih sporih, ki so se povzročili vsled naloga po §-u 567 c. pr. r. Odkod neki izhaja tako razlikovanje spornega postopanja, ki naj bi bilo drugo, ako gre za to rabokupno pravdo, in zopet drugo, ako gre za kako drugo? V kateri zakoniti določbi bi imela ta razlika svojo zaslombo? Tako sem se povpraševal in mislim, da sem prav pogodil, ako rečem, da glavni razlog za sporno mnenje tiči v določbah §-ov 571 in 572 c. pr. r.

Vrhovno sodišče navaja za utemeljitev večje nujnosti § 567 c. pr. r., a po mojem mnenju je ta § ne upravičuje, saj vendar govori v 4. odstavku tudi o tožbah, s katerimi se zahteva izročitev ali prejem rabokupnega predmeta, ne pa samo o predajnem ali prejemnem nalogu.

V zagovor, da je pri rabokupnih pravnih, uvedenih ne samo po predajnem ali prejemnem nalogu, ampak tudi po odpovedi, potrebna večja nujnost in strožje pravno vodstvo, kakor

pri drugih rabokupnih pravnih pravdah, se bi radi tega mogli sklicevati na §-a 571 in 572 c. pr. r., ker ti dve določbi pač na prvi pogled napravljata utis, kakor da bi bila vprašljiva razlika v njih utemeljena. Po določbi 1. odstavka v §-u 571 c. pr. r. je pri odredbi narokov ter pri določitvi rokov paziti posebno na nujnost v rabokupnih rečeh. Ta predpis se nahaja med zakonitimi določbami, ki pridejo v poštev izključno pri rabokupnih sporih, nastalih vsled ugovorov proti odpovedi ali predajnemu, prejemnemu nalogu. Ker pa § 574 c. pr. r., ki pravi, da je določbe §-a 573 c. pr. r. uporabiti tudi tedaj, kadar se je rabokupno pogodbo spoznalo za razveljavljeno ali ugaslo brez poprejšnje sodne ali izvensodne odpovedi, ne navaja tudi §-a 571, bi bilo pač sklepati, da načelo nujnosti velja samo za spore, uvedene vsled ugovorov proti odpovedi, odnosno predajnemu ali prejemnemu nalogu, ne pa za druge rabokupne pravde.

Tega nazora je tudi Neumann, komentar stran 1032. On pravi namreč: »Kakor je razvideti iz vsebine §-ov 571 in 572 c. pr. r., nanašajo se njune določbe samo na slučaj, če se razpravlja vsled ugovorov, ne pa na tožbe radi razveljavljenja ali prestopa rabokupnih pogodb, dočim je uporabiti določila §-ov 573 in 575, odst. 1. c. pr. r. tudi na slednje rabokupne spore.« Temu nazoru sta v našem slučaju očitno pritrdili obe višji instanci.

Neumann-ov nazor pa je po mojem mnenju pravno pomoten in ni nikakor utemeljen v zakonitih določilih, katera je tu vpoštevati. Zakaj neki ne bi veljalo v §-u 571 odst. 1 izraženo načelo nujnosti tudi za rabokupne spore, katere ima v mislih § 574 c. pr. r.? Ali ni nelogično, ako se z jedne strani trdi, da v zadnje omenjenih sporih ne velja napominano načelo, z druge pa poudarja, da v istih velja § 575 odst. 1 c. pr. r.? Te določbe vendar tudi ne navaja § 574 c. pr. r. in navzlic temu ni dvoma o tem, da ima § 575 odst. 1 c. pr. r. veljavo tudi za vprašljive rabokupne pravde.

Pomota pač tiči v tem, da Neumann z napačnega stališča presoja pravni pomen določeb §-ov 571 in 572 c. pr. r. Te določbe imajo po intenciji in duhu zakona edinole ta namen, da pokažejo pot, kako se pride iz izvenspornega rabokupnega postopanja, v katerem

sta nastala odpoved in predajni ali prejemni nalog, v sporno rabokupno postopanje. §-a 571 in 572 sta torej po njenem pravem bistvu le prehodni določili. V odstavku 1. določbe §-a 571 izraženo načelo nujnosti postopanja pa je splošno načelo, ki velja tudi za rabokupne pravde iz §-a 574 c. pr. r. Da je temu tako, sklepati je tudi iz pozitivnih zakonitih določil.

Po §-u 224 št. 5 c. pr. r. spadajo med pravniške reči spori glede odpovedi, predaje in prejema v zakup ali najem danih stvari, stanovanja ali drugih prostorov ter takih stvari, ki so prepuščene v rabo proti dajatvi pridelkov (§ 1103 obč. drž. zak.), Iz tega je razvideti, da zakon sam prizna načelo nujnosti glede vseh rabokupnih sporov, v katerih gre za predajo ali prejem rabokupnega predmeta. Ker pa je predaja ali prejem rabokupnega predmeta učinek, ki se hoče doseči z rabokupnimi spori v zmislu §-a 574 c. pr. r., je jasno, da velja v §-u 224 št. 5 c. pr. r. izraženo načelo nujnosti tudi za te spore. Ako bi bil namen zakonodavca zares ta, da se načelo nujnosti utesni le na spore, kateri nastanejo vsled ugovorov proti odpovedi ali predajnemu, odnosno prejemnemu nalogu, bi bil to utesnitev gotovo tudi izrazil v §-u 224 št. 5, česar pa ni storil.

Še bolj jasno postane naše stališče, ako upoštevamo nagibe k novemu civilnemu pravdnemu redu. Po istih naj se staro rabokupno postopanje, kakor ga urejuje cesarska naredba od 16. novembra 1858 drž. zak. št. 213, kar najmanj spremeni.

Nagibi, stran 378, navajajo doslovno: »Sestava sedanjega rabokupnega postopanja je jasna in pravilna, postopanje samo hitro in enojno, koristi, ki pridejo v poštev pri rabokupnih razmerah, se varujejo v istem povsem. Judikatura je v desetletjih, ki so pretekla od časa uvedbe sedanjega rabokupnega postopanja, večino začetkom nastalih spornih vprašanj rešila in razsodila, posebno je veljavo rabokupnega postopanja že skoraj popolnoma in natanko določila in je že radi tega koristno, da se dosedanja določila po možnosti obdržijo, da se ne vzbujajo nobeni novi dvomi in se sodišča ne pečajo vnovič z njih rešitvijo.« Za staro rabokupno postopanje je določal § 13 navedene cesarske naredbe, da je vse vloge od zunaj označiti z opomnjo »v rabokupnih rečeh« ter da naj jih sodišče brž ko mogoče reši in dostavi. To načelo nuj-

nosti ali pospešenja pa se je sprejelo tudi v novi civilni pravdni red. Če se ni sprejelo z besedilom starega rabokupnega postopanja, je to pripisati edinole stilistični premembi (glej vladne nagibe ravno tam). Brezdvomno bi bil zakonodavec v nagibih k civilnemu pravdnemu redu navedel kake razloge, če bi bil hotel ustvariti kake razlike glede uporabe načela pospešenja postopanja v rabokupnih sporih.

Ni pa tudi uvideti, zakaj naj bi, kakor vrhovno sodišče meni, veljala v sporih, povzročenih po predajnem nalogu, večja nujnost in strožje pravdno vodstvo, kakor v sporih, v katerih gre za razveljavo rabokupne pogodbe. Ali nima spor v tem, kakor v onem slučaju isto važnost ter korist za prizadeto stranko? Da, gotovo, le v sporih iz razlogov §-a 1118 obč. drž. zak. je ta izjema, da ti spori zahtevajo še večjo nujnost kakor vsi drugi rabokupni spori. Ta večja nujnost pri sporih iz §-a 1118 o. d. z. pa ni utemeljena v predpisih civilnega pravnega reda, ampak v materialno pravnih določbah zasebnega prava.

Le poglejmo si, kaj velewa § 1118 obč. drž. zak.? Ta določba pravi, da sme zakupodavec prejšnjo razveljavo pogodbe zahtevati, če zakupnik rabi stvar na način, ki je zelo škodljiv; če je v kljub opominu s plačilom zakupnine tako v zamudi, da po preteku roku ni še popolnoma plačal zakupnine; ali če treba v najem dano poslopje zgraditi na novo. Kako vrednost pa bi imelo vse to, ako se bi vprašanja glede omenjenih razlogov zapostavila vprašanju, kedaj ima poteči pogodbeno določeni rabokupni čas? Pravda v le-tem slučaju naj bi bila važnejša in naj bi bilo to, da se določi, kedaj je rabokupni predmet izročiti na podlagi dogovora, bolj koristno za zakupodavca, kakor uveljavljanje kakega razloga iz §-a 1118 o. d. z.? Uspeh bi bil pač ta, da bi med tem časom, predno se bi pravnokrepno razsodilo, kedaj da je izročiti rabokupni predmet vsled pogodbe, rabokupni čas potekel že davno in bi bilo popolnoma izključeno, po preteku istega opirati se na kak razlog iz §-a 1118 o. d. z. Pravni pomen te določbe tiči pač v tem, da je nanjo, se opirajoče razloge uveljaviti tekom rabokupnega razmerja, ne pa kadar je rabokupni čas že minul. Zato pa je trditev, da zahteva uveljavljanje pravice iz §-a 1118 o. d.

z. večje nujnosti, kakor vse druge pravde vsled kakih ugovorov, utemeljena, dasi ne v §-u 571 c. pr. r., ampak v materialnem pravu.

Popolnoma je umevno, zakaj da ne citira § 574 c. pr. r. določbe §-a 571 c. pr. r. Tega zakonodavec zato ni storil, ker §-a 571 in 572 c. pr. r., kakor omenjeno, obsegata večinoma prehodna določila za prehod iz izvenspornega v sporno rabokupno postopanje in torej nimajo pomena za spore iz §-a 574 c. pr. r. Da pa za te spore velja načelo pospešenja, katero izraža § 571 odst. 1., za to govore, kakor smo videli, mnogi prepričevalni dokazi. Radi popolnosti jim pa še dodamo ta argument, da se pod nadpisom »postopanje« ne nahajata samo §-a 571 in 572 c. pr. r., ampak tudi § 574, da torej pod tem napisom v posameznih določenih izražena načela veljajo za vse spore, ki jih je razpravljati v rabokupnem postopanju, ter da bi bilo pač zelo čudno in nelogično, ako se bi trdilo, da veljajo za spore iz §-a 574 krajši roki za pravne leke §-a 575 c. pr. r., ne pa tudi večkrat omenjeno načelo pospešenja. Jedinoma s krajšimi roki za pravne leke ne bi bilo stvari prav nič pomagano in § 574 bi bil nepotreben in nepraktičen.

Temu nasproti se niti sklicevati ne more na »Odgovore na vprašanja« k §-u 571 c. pr. r., kajti le-ti izražajo samo mnenje, da §-a 571 ni moči uporabiti v pravnih iz rabokupnih pogodb, ki zadevajo obstoj pogodbe ali plačilo najemnine. Takih pravnih sploh ni rešiti v rabokupnem postopanju ter bi bilo bolj pravilno, ako bi omenjeni »odgovori« navajali, da se §-i 560 do 576 c. pr. r., ki urejajo rabokupno postopanje, sploh — ne pa samo § 571 — ne morejo uporabiti na te pravde. Določba §-a 574 govori namreč le o sporih, v katerih gre za razveljavljanje rabokupne pogodbe ali za izrek, da je ugasnila. Drugih pravnih, ki ne spadajo pod določbo §-a 574 in ki tudi ne nastanejo vsled ugovorov proti odpovedi ali predajnemu ali prejemnemu nalogu, ni razpravljati in rešiti v rabokupnem postopanju. Ravno iz »Odgovorov na vprašanja« bi bilo sklepati a contrario, da § 571 odst. 1. velja tudi za pravde iz §-a 574 c. pr. r.

Skušali smo ovreči Neumann-ov nazor ter s tem omajati tudi nazore obeh višjih instanc, kolikor le-ti zahtevata v našem slučaju bolj hitrega postopanja v sporih, povzročenih po predajnem ali prejemnem nalogu v zmislu §-a 567 c. pr. r. Tako pa

smo dospeli do zaključka, da novi civilni pravdni red pozna glede posebnega rabokupnega postopanja le enotna načela, katera je uporabiti brez izjeme pri vsakem sporu, ki se naj razpravlja v spornem rabokupnem postopanju, bodisi vsled ugovorov proti odpovedi ali predajnemu ali prejemnemu nalogu, ali pa vsled tožbe, opirajoče se na določbo §-a 574 ali pa §-a 567 odst. 4. c. pr. r.

Ako še navedem, da je vrhovno sodišče z razsodbo od 19. januarja 1899 št. 624, objavljeno v »Centralblatt für jur. Praxis« 1899, stran 811, izreklo mnenje, da je sodna odločba radi dogodka, ki se je pripetil tekom rabokupnega razmerja in ki zadeva razveljavljenje ali razvezo pogodbe, bodisi vsled pogodbenega določila ali pa vsled zakonite določbe (§-ov 1117 in 1118 obč. drž. zak.), mnogokrat bolj nujna, kakor v slučajih, ko se doseže enak učinek z odpovedjo ali nalogom za predajo ali prevzetbo, mislim, da sem svoje stališče zadostno podkrepil. —

Po teh ovinkih vrnimo se k stavljenemu vprašanju.

V začetkom navedenem slučaju je bilo prizivno sodišče mnenja, da se na § 1118 obč. drž. zak. oprti zahtevek more uveljaviti le v sporu, za katerega veljajo predpisi, urejajoči postopanje pred okrajnimi sodišči.

Preiščimo to vprašanje najprej z ozirom na staro rabokupno postopanje. Je li bilo isto za časa veljavne cesarske naredbe od 16. novembra 1858 drž. zak. št. 213 sporno? Gotovo ne. Ozrmo se le na določbo §-a 15 citirane cesar. naredbe, ki se glasi: »Ne samo pri razpravah o ugovorih proti sodni odpovedi, ampak tudi o tožbah, s katerimi se razveljavljenje ali prestanek rabokupne pogodbe iz drugih razlogov, kakor radi preteka rabokupnega časa, ali s katerimi se zahteva predaja v zakup dane stvari proti zakupodavcu, veljajo določbe §-ov 13 in 14 ter vrhu tega še nastopne razlike od predpisov sumarnega postopanja:

a) Če se zahteva razveljava rabokupne pogodbe radi tega ker se ni pravočasno plačala zakupnina (citira se § 1118 o. d. z.), je mogoče kompenzacijo le toliko ugovarjati, kolikor ni v svrhu dokazovanja ugovarjanih nasprotnih terjatev potrebna zvršitev dokaza po pričah ali zvedencih.«———Nadaljna določila citirane

cesarske naredbe nas ne zanimajo, ker ne zadevajo določbe §-a 1118 obč. drž. zak.

Tukaj vidimo, da niti zakonodavec, ki je ustvaril staro rabokupno postopanje, ni bil v dvomu, da je pravico iz §-a 1118 obč. drž. zak. uveljaviti v rabokupnem postopanju. Da je pa v §-u 15 izrecno omenil razloge §-a 1118 o. d. z., rabokupno pogodbo razveljavljajoče, je to storil jedino le z ozirom na ugovor kompenzacije, katerega je zdatno skrčil. Za tedanjega zakonodavca je zadostovalo to, da se § 1118 nahaja v 25. poglavju obč. drž. zak. pod napisom »I. rabokupna pogodba«.

Sporno je bilo za časa veljave starega rabokupnega postopanja samo vprašanje, če je mogoče uveljaviti razloge iz §-a 1118 obč. drž. zak. tedaj, ko jenja rabokupna pogodba po preteku dogovorjenega določenega časa, le s posebno tožbo ali pa tudi potom odpovedi. Ta kontroverza se je, kakor naravno, rešila tako, da sta odprti obe poti. Naj omenim le rzsodbe vrhovnega sodišča z dne 1. decembra 1891 št. 14292 Gl. U. zb. 14007, ki pravi, da je pravico, rabokupniku po §-u 1118 o. d. z. pristoječo, ker ista stopi takoj v moč, če so dani zakoniti pogoji, moči uveljaviti ne samo s tožbo, ampak tudi z odpovedjo, čeravno se je pogodba sklenila za določen čas. Glede nadaljnjega pravnega vprašanja, ali je moči uveljaviti pravico iz §-a 1118 o. d. z. tudi v rabokupnem postopanju, ki se je uvedlo vsled ugovorov proti predajnemu ali prejemnemu nalogu, mi ni znano, če je bilo kedaj predmet judikaturi.

Kako stališče pa zavzema novi civilni pravdni red napram našemu vprašanju?

Ako uvažujemo gori navedene vladne nagibe k civilnemu pravdnemu redu, skoraj ne more biti nikakega dvoma zastran odgovora. Zares ne citira zakonodavec §-a 1118 obč. drž. zak. v nobeni izmed določeb, ki se pod napisom »postopanje v pravdah iz rabokupnih pogodeb« nahajajo v 3. razdelku 6. dela civilnega pravnega reda, a tega tudi ni bilo treba. Določbi §-ov 567 odst. 4 in 574 c. pr. r. sta dovolj jasni.

Čuditi se je, da sta v našem slučaju obe višji instanci prezrli ravno navedeni določbi. Določba §-a 574 predpisuje vendar nedvomno, da je v rabokupnem postopanju rešiti tudi spore, v katerih se brez poprejšnje sodne ali izvensodne odpovedi s

tožbo zahteva razveljavljenje rabokupne pogodbe ali pa izrek, da je ugasnila. Kaj pa se drugega, kakor to, hoče doseči s tožbo iz razloga §-a 1118 obč. drž. zak. ?

Nekoliko bolj zamotana je določba §-a 567 odst. 4 c. pr. r., ki pravi, da se sme tedaj, ko je za razrešitev rabokupne pogodbe potrebna odpoved, s tožbo zahtevati izročitev ali prevzetbo rabokupnega predmeta tudi že pred pretekom roku za odpoved, in tudi odpoved združiti s tožbo. Nedvomno se sme tudi ta določba uporabiti pri sporu iz kakega razloga po §-u 1118 obč. drž. zak. Ta navaja razloge, iz katerih je moči razveljavljenje rabokupne pogodbe zahtevati. Učinek razveljavljenja pa je, da treba rabokupni predmet izročiti zakupodavcu.

Recimo, da bi bilo v rabokupni pogodbi določeno, da je rabokupno pogodbo odpovedati za vsak slučaj, tudi če nastopi kateri izmed razlogov §-a 1118 o. d. z., tedaj bi zakupodavec smel odpoved združiti s tožbo na predajo rabokupnega predmeta po zmislu §-a 567 odst. 4 c. pr. r. Temu se ni čuditi, če bi se na § 1118 naslanjajoči se tožbeni zahtevek glasil tako, da je rabokupni predmet izročiti, namesto da bi se zahtevala ustanovitev razveljavljenja rabokupne pogodbe. Le-ta zahtevek bi niti ne bil upravičen, ker ne bi ustrezal predpisu §-a 228 c. pr. r. Po tej določbi je namreč za ugotovitev tožbo potrebno, da ima tožitelj pravni interes na tem, da se ugotovi kako pravno razmerje. Tega interesa pa ni, ako se lahko zahteva dajatev sama, katero pravzaprav hoče doseči tožitelj. Po tem učinku hrepeni tožitelj in v njem tiči njega interes ali korist. Pač je razveljavljenje pogodbe pogoj ali premisa učinka oziroma zahtevka, da je rabokupni predmet izročiti, a premise kakega zahtevka ne spadajo v tožbeni zahtevek, ampak v utemeljitev tožbe ter v slučaju razsodbe ne v izrek, ampak v nje razloge.

Novi civilni pravdni red prav natanko razlikuje dve vrsti tožeb: ugotovitvene tožbe in pa tožbe na dajatev. Da pa se ve, kedaj je vložiti to ali ono tožbo, je naravno, da mora veljati neko načelo, po katerem se je ravnati. To načelo jasno izraža civilni pravdni red in opisuje v §-u 228 c. pr. r. Ugotovitev tožbo je vložiti tedaj, kadar ima tožitelj pravni interes na takojšnji ugotovitvi kakega pravnega razmerja. S tem je hkrati povedano, da če je možna tožba na dajatev

in je res tožiteljev pravni interes obsežen v zahtevku, da se dajatev izvrši, potem ni na mestu in je nedopustna ugotovitvena tožba. Ugotovitev pravnega razmerja je potem k večjemu le prejudica ali premisa za zahtevek dajatve. Ne da se pa tajiti, da so slučajji, ko ima tožitelj pri ugotovitvi pravnega razmerja ravnotakšen pravni interes, kakor pri zahtevku dajatve. Semkaj spadajo na pr. lastninske tožbe, »actio confensoria« ali »negatoria« itd. V teh slučajjih obsega tožba vedno dva dela. Prvi del se navadno glasi: toženec je dolžan priznati tožiteljevo lastninsko, oziroma služnostno pravico, aH pa: toženec je dolžan priznati neobstaneke te ali one služnostne pravice; drugi del pa: toženec je dolžan odstopiti to ali ono reč tožitelju v last, oziroma mora opustiti dejanja, izvrševanje služnostne pravice ovirajoča, ali pa se zdržati izvrševanja te ali one služnosti. Prvi del tožbenega zahtevka zadeva torej ugotovitev pravnega razmerja, drugi del pa dajatev bodisi kakega predmeta ali dejanja. Taka združitev ugotovitvene tožbe s tožbo na dajatev je popolnoma utemeljena. V navedenih slučajjih nima namreč tožitelj samo pravnega interesa na dajatvi, ampak je zanj takorekoč trajne, — ne samo momentane — koristi, da se pravno razmerje med njim in hudomušnim tožencem določi za bodoče, da ne nastanejo zopet kake razprtije. Kjer pa takega trajnega pravnega interesa ni na ugotovitvi pravnega razmerja, tam je načeloma nedopustna združitev ugotovitvenega zahtevka z zahtevkom dajatve. Ravno pretresano vprašanje je posebne važnosti za rešitev naše naloge.

Ako se vprašamo, kaj se sploh hoče doseči s spori, ki se uvedejo vsled ugovorov proti odpovedi ali predajnemu, odnosno prejemnemu nalogu, in kaj s spori, ki se povzročijo s tožbo, oprto na § 1118 obč. drž. zak., moramo priznati, da je pravni interes tožiteljev v vseh teh sporih, oziroma tožbah ta, da se rabokupni predmet izroči ali prevzame. To pa je znak tožbe na dajatev. Ali zahteva zakupodavec kaj drugega kakor dajatev, ako rabokupno pogodbo odpove ali pa glede nje zaprosi predajni nalog ali pa ako stavi zahtevek iz kakega razloga po §-u 1118 obč. drž. zak.? On vendar hoče in zahteva v tem kakor v onem slučaju, da se mu rabokupni predmet izroči. V tem

zahtevku je združena vsa njegova pravna korist. Do ugotovitve kakega pravnega razmerja, ki se naj bi z rzsodbo izrekla, pa mu ni prav nič. Saj ni najti tudi nobenega razloga, da bi bila kaka trajna korist njegova pri tem, če se ugotovi neobstanek ali razveljava rabokupne pogodbe z rzsodbo. Taka ugotovitev je zanj le trenutna, samo zato potrebna, da služi za prejudico njegovemu pravnemu zahtevku, merečemu na to, da se mu izroči rabokupni predmet; kajti kadar se je izročitev rabokupnega predmeta izvršila, ne more več nastati vprašanje, ali še obstoji rabokupna pogodba ali ne. Če je pa korist le trenutna, da služi za podlago zahtevkov dajatve, tedaj pa ne spada niti v tožbeni zahtevek, niti v izrek sodbe.

Omeniti moramo tu neko nedoslednost civilnega pravnega reda. Kakor smo skušali dokazati, razlikuje z vso natančnostjo ugotovitveno tožbo in pa tožbe na dajatev. Navzlic temu pa pravi § 572 c. pr. r., da naj v postopanju o ugovorih rzsodba izreče, ali in koliko se odpoved ali po §-u 567 izdani nalog veljavnim pripoznava ali razveljavlja.

To je očitvidna ugotovitev, na kateri pa, kakor smo zgoraj navedli, nima tožitelj prav nobene trajne pravne koristi.

Ta nedoslednost je nedvomno le ostanek starega rabokupnega postopanja, ki prav tako, kakor občni sodni red ni poznal ugotovitevne tožbe v zmyslu §-a 228 c. pr. r. Dosledno bi bilo, ako bi § 572 c. pr. r. obsegal samo to določbo, da je z rzsodbo izreči, ali in kedaj je toženec zavezan rabokupni predmet izročiti ali prevzeti. Tak izrek bi popolnoma ustrezal potrebam prizadetih strank in bi se strinjal tudi z načelom, v §-u 228 c. pr. r. izraženim. Ugovarjati se proti temu ne da, da je odpoved, oziroma predajni ali prejemni nalog po §-u 571 c. pr. r. smatrati za tožbo, saj je ta tožba na dajatev v njenem pravnem pomenu. Toženec bi si mogel še vedno pomagati z vmesnim predlogom po §-u 259 c. pr. r., ako bi imel trajno pravno korist pri tem, da se ugotovi nasproti tožitelju, da rabokupna pogodba še obstoja.

Pa tudi določba §-a 572 c. pr. r. nikakor ne dela tako, kakor se glasi, nobene ovire, da se ne bi mogla pravica iz §-a 1118 obč. drž. zak. uveljaviti v sporu, ki je nastal bodisi vsled ugo-

vorov proti odpovedi ali pa vsled ugovorov proti predajnemu, oziroma prejemnemu nalogu.

Določba §-a 1118 obč. drž. zak. obsega izjeme predpisov, ki se nahajajo v §-ih 1113 in 1116 obč. drž. zak. Razlogi §-a 1118 obč. drž. zak. veljajo torej ne samo tedaj, ko se je rabokupna pogodba sklenila za nedoločen čas, ampak tudi, ako naj ista pojenja po preteku pogojenega določenega časa.

Iz že navedenih razlogov pač ne more biti dvoma, da je o pravici iz §-a 1118 obč. drž. zak., naj se uveljavlja s posebno tožbo ali pa z odpovedjo, razpravljati in razsojati le v rabokupnem postopanju. To vprašanje smatramo lahko, mislim, za povsem rešeno.

Preiskovati nam je le še vprašanje, če se more tožitelj sklicevati na razloge §-a 1118 obč. drž. zak. tudi v sporu, ki se je uvedel vsled ugovorov proti predajnemu ali prejemnemu nalogu. Potrditi je pa tudi to.

Res je moči predlog, da se naj izda predajni ali prejemni nalog, staviti v zmislu §-a 567 odst. 1. c. pr. r. le tedaj, če rabokupna pogodba pojenja brez predhodne odpovedi po preteku določenega časa. V navedenem §-u ni rečeno, da bi moral določeni čas biti dogovorjen v pogodbi. Če ga določa zakon sam, mora § 567 odst. 1. c. pr. r. prav tako veljati. Iz besedila §-a 1118 obč. drž. zak. pa je sklepati, da nastopi pravica zakupodavca, da sme zahtevati razveljavljenje pogodbe, pravo za pravo izročitev zakupnega predmeta, takoj v moč, če so dani pogoji. V tem trenutku, ko izjavi zakupodavec svojo resno voljo, da hoče izročitev zakupnega predmeta, kar se zgodi s predlogom, da se naj izda predajni nalog, pa je tudi že čas določen, po čegar preteku ponehaja rabokupna pogodba.

Čeravno se je tožiteljica v našem slučaju sklicevala v svojem predlogu za izdajo predajnega naloga na to, da je pogodbeno določeni čas potekel z dnem, katerega je navajala, ne da bi se bil ta dokaz posrečil, to vendar ni moglo ovirati uveljavljanja razloga iz §-a 1118 obč. drž. zak., na katerega se je opirala v pripravljavnem spisu, vložnem na ugovore. Kakor je razvideti iz §-ov 572 in 567 c. pr. r., ni niti v odpovedi, niti v predlogu za izdajo predajnega ali prejemnega naloga navajati nikakšnega pravnega naslova, ker za ista ne veljajo

predpisi o potrebščinah tožeb, ter zamore tožitelj tudi še po vloženi ugovorih podati pripravljavni spis, v katerem sme navesti okolščine, ki se mu zde potrebne v svrhu obrambe njegove pravice. (Odgovori na vprašanja k §-u 571 c. pr. r.) Seveda omenjajo »Odgovori na vprašanja« le odpoved, a uvideti ni, zakaj ne bi isti razlogi kakor za odpoved, veljali tudi za predajni ali prejemni nalog.

Če je tožiteljica v našem slučaju pravočasno se sklicevala na razlog iz §-a 1118 obč. drž. zak. — glede pravočasnosti bi zadostovalo, ako bi bila to storila komaj pred sklepom razprave — kje so razlogi, ki tega ne bi dopuščali? V rabsodbah obeh višjih instanc jih zastoj iščemo. Kar so razlogi istih navedli, smo že vse preiskali in pretresli, pa ničesar našli, kar bi moglo izpodkopati stališče tožiteljice.

Da bi bilo o razlogih iz §-a 1118 o. d. z. v kakem drugem postopanju razpravljati, to ne velja in še manj, da bi bila razprava o istih manj pospešenja vredna, kakor v sporu o kaki odpovedi ali predajnem nalogu. Narobe, razprava o pravici iz §-a 1118 obč. drž. zak. potrebuje, kakor že navedeno, še večje nujnosti.

Ostane torej le še vprašanje, ali dela ugovor kompenzacije kako oviro? Nikakor ne. Če bi šlo za razpravo po starem rabokupnem postopanju, se bi morebiti reklo po §-u 15 lit. gori citirane cesar. nar., da je takšen ugovor nedopusten, a po novem civilnem pravdnem redu niti to ne bi šlo. Če bi bil zakonodavec hotel otežiti ugovor kompenzacije, bi bil določbo omenjenega §-a vzdržal. Tega pa ni storil.

§ 4 cesar. nar. od 16. novembra 1858 drž. zak. št. 213 je določal, da mora biti v odpovedi naveden pravni naslov, inace jo je zavrniti. Enak predpis je v starem rabokupnem postopanju veljal glede predloga za izdajo predajnega ali prejemnega naloga (glej Canstein »das Civilprocesrecht« str. 485). Ako pa, kakor že omenjeno, §-a 572 in 567 c. pr. r. ne zahtevata navedbe pravnega naslova, izhaja iz tega, da ga je moči navesti tudi pri ustni razpravi sami, če so se vložili ugovori, ne da bi se mogel uporabiti § 235 c. pr. r. Tožiteljica pa je bila v našem slučaju še bolj previdna ter se je v pripravljavnem spisu še pred ustno razpravo sklicevala na razlog §-a 1118 o. d. zak.

Ker je sporno rabokupno postopanje jed not no za vse rabokupne spore, a učinek predajnega naloga isti, kakor pri uveljavljenju pravice iz §-a 1118 obč. drž. zak., za katero je v resnici po materialnem pravu potrebna še večja nujnost, kakor v sporu vsled predajnega naloga, ker je to ratio legis pri §-u 1118 obč. drž. zak. in brez tega načela ne bi imela ta določba prav nobene vrednosti, in ako končno vpoštevamo, da novi civilni pravdni red niti ne pozna tistih formalnih ovir in težav, na katere se je bilo pri starem rabokupnem postopanju ozirati, moremo le reči, da je uveljavljenje pravice iz §-a 1118 o. d. z. mogoče ne le tedaj, če se izvrši na podlagi posebne tožbe ali odpovedi, ampak tudi, kadar pride do spora vsled ugovorov proti predajnemu nalogu, vselej pa le v rabokupnem postopanju, ne pa v občnem, kakor je to predpisano za okrajna sodišča.